

Informācijas tehnolo

Datu vākšana internetā notiek milzīgos apjomos, te

Kā moderno informācijas tehnoloģiju attīstība patlaban ietekmē juridisko jomu?

Strādāju Sorainen birojā jau septiņpadsmito gadu. Tad, kad sāku tur darbu, katrs jurists darīja praktiski visu – gan darba tematiskās daudzveidības, gan ikdienas pienākumu ziņā. Salīdzinot to, kā mēs strādājam tajā laikā, ar to, kā darbs notiek šodien, jāteic – mainījies laikmets. Kas attiecas uz ikdienu, modernās tehnoloģijas advokātu birojās ienākušas daudz straujāk nekā tiesās. Kas attiecas uz tematiku, tad pērn prakses darba apjoma pieaugums tai mūsu biroja grupai, kas strādā ar tādām jomām kā informācijas tehnoloģijas (IT), telekomunikācijas, farmācija un intelektuālais īpašums, bija 40%.

Tātad jūtama tehnoloģiju augošā loma ekonomikā?

Jā, turklāt tehnoloģiju attīstību raksturo milzīgs ātrums un fundamentāla ietekme uz jebkuru sabiedrības jomu, piemēram, ļoti spēcīgi jūtama ietekme uz banku un finanšu sektoru. Tehnoloģiju straujās ietekmes rezultātā tiek skartas jau esošās tiesību nozares, bet paralēli rodas nepieciešamība pēc jauna tiesiskā regulējuma un pat pēc jaunām tiesību jomām, kādas līdz šim vispār nepastāvēja.

Likumdevējiem, kuri gatavo normatīvos dokumentus, jābūt kompetentiem moderno tehnoloģiju jomā vai jākonsultējas ar zināšiem speciālistiem?

Daudzi likumdevēji konsultējas. Zinu, ka Eiropas Komisija organizē daudzus dažādus pētījumus, paši arī esam vairākos pētījumos piedalījušies, pēc pētījumiem top politikas dokuments un tiek pieņemts lēmums, vai nepieciešams Eiropas Savienības (ES) līmeņa regulējums.

Piemēram, senāk par personas datu aizsardzību gandrīz neviens nerunāja. Šodien mēs jau runājam par informācijas sabiedrību. Atcerēsimies, ap 2007. gadu apritē sāka parādīties viedtālruni, bet šodien viedtālruni ir ikdienas sastāvdaļa. Ap to pašu 2007. gadu sociālajam tīklam Facebook.com bija 30 miljoni lietotāju, šodien Facebook.com lietotāju skaits mērāms miljardos. Te es gribu uzsvērt – būtiski ir saprast to, ka pēdējos gados izveidojusies milzīga industrija, kas apkopo un vāc datus.

Kas šos datus vāc?

Mēs zinām, ka Google rīcībā ir milzīgs datu apjoms, Face-

▲ «PATLABAN, paraugoties uz jebkuru tautsaimniecības nozari, uz gandrīz jebkuru ikdienas asj moderno tehnoloģiju attīstība, kas daudzās jomās notiek intensīvāk, nekā mēs vispār apzināties.»

Jāņem vērā, ka milzīgiem uzņēmumiem, kam ir liela ietekme, jābūt sociāli atbildīgiem

book.com rīcībā arī ir milzīgs datu apjoms, un ir vēl daudz dažādu uzņēmumu, iestāžu un organizāciju, kuru rīcībā ar interneta palīdzību nonācis milzīgs datu apjoms.

Kam dati tiek izmantoti? Mārketingam?

Jā, sākotnēji mārketingam. Datu analītika šodien jau ir ļoti augstā līmenī un vēl aizvien attīstās. Pēc cilvēka uzvedības, piemēram, Facebook.com, par viņu iespējams noteikt ļoti daudzus raksturojošos faktorus – dažādus paradumus, viņa raksturu, veidot cilvēka psiholoģisko un sociālekonomisko portretu. Notiek arī tā dēvētā

cilvēku «profilošana» jeb dalīšana atbilstoši apkopotajiem datiem, kas savukārt izriet no cilvēku uzvedības internetā. Būtiskākais aspekts ir tas, ka par šo datu vākšanu un klasificēšanu mums – interneta lietotājiem – nav nekādas ietekmes.

Kādi ir lielākie ar to saistītie riski?

Tas, ka tiek ietekmēta mūsu uzvedība, mūsu izvēle.

Cilvēkam, kurš, izmantojot Google, meklē informāciju, teiksim, par Tallinu, uz datora ekrāna parādās piedāvājums, kā aizbraukt uz Tallinu ar autobusu, kā ar lidmašīnu un kuru viesnīcu Tallinā rezervēt?

Principā tā tas notiek, bet notiek arī vēl daudz komplikētāk. Kopumā apkopotie dati, kas balstās uz cilvēku uzvedību internetā, tiek lietoti ļoti plaši, un tos izmanto, piemēram, finanšu institūcijas. Ir kompānijas, kas strādā kā datu brokeri, – skatās, kādus datus apkopo lielās kompānijas, pašas liek datus kopā un tirgo. Patlaban datu aizsardzības regulējums daudzos aspektos ir neefektīvs, dati ceļo pa pasauli, un mil-

zīgs datu apjoms glabājas datu glabātavās, atrodoties lielo korporāciju rīcībā.

Datu aizsardzības regulējums ASV ir mūsdienīgāks nekā Eiropā?

Domāju, ka ne, datu aizsardzības regulējums labāks ir Eiropā. Jāatceras, ka ES stāties spēkā jaunā datu aizsardzības regula, kas ir mērķēta uz to, lai datu apstrāde būtu pēc iespējas caurspīdīga, lai, veicot datu apstrādi, pēc iespējas tiktu iegūta tās personas, kuras dati tiek apkopoti un apstrādāti, piekrišana. Patlaban izveidojusies milzīga asimetrija – ir kompānijas, kuru rīcībā atrodas milzīgs daudzums datu, un ir cilvēki, respektīvi, mēs, un mēs pat nezinām, kādus datus par mums vāc, un pat nevaram ietekmēt to, kā mūsu uzvedība tiek vadīta, izmantojot jau apkopotos datus. Tā ir būtiska problēma.

Vairs nerunājam tikai par datu izmantošanu mārketingam?

Jā, runa vairs nav tikai par mārketingu. Apkopotie dati tiek izmantoti arī politikā. Būtiska problēma ir tā, ka tas var novest pie diskrimināci-

Ķīmijas maina visu sabiedrību

Ķīmijas Sorainen biroja partneris **Agris Repšs** intervijā Magdai Riekstiņai

Ķīmijas Sorainen biroja partneris **Agris Repšs** intervijā Magdai Riekstiņai

FOTO: AIVARS LIEPINS, DIENAS MEDIJA

Agris Repšs

Darba pieredze

- praktizē juridiskajā jomā kopš 1995. gada
- juridiskā biroja **Sorainen** partneris

zvērināts advokāts

- Vada Latvijas **Strīdu risināšanas prakses grupu** kas ietver publiskā iepirkuma un strīdu risināšanas prakses un **komercitūmumu prakses grupu** kas ietver izplatīšanas un tirdzniecības, informācijas tehnoloģiju un datu aizsardzības, intelektuālā īpašuma, farmācijas un dzīvības zinātņu, telekomunikāciju, transporta un jūras tiesību prasmes un valsts pārvaldes un administratīvo tiesību prakses grupu. Specializējas arī darba tiesībās.
- Ir plaša pieredze tiesvedībā un šķēršļtīstītu lietās.
- Ieguvis *Best Lawyers@2014 Gada jurista* nosaukumu IT tiesību jomā, kā arī *Best Lawyers@2015 Gada jurista* nosaukumu strīdu risināšanas un medicīnas jomā Rīgā.

Izglītība

- Ieguvis izglītību **Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē**. Centrāleiropas Universitātē Ungārijā un Kornela Universitātes Tiesību skolā ASV.

Avots: Sorainen

jas.

Tiesī kādā ziņā?
Cilvēkus iedala dažādās kategorijās.

Iedalšana kategorijās gan pastāvēja arī senāk. Arī pirms 20 un vairāk gadiem politiskie spēki kalkuleja, uz kādu mērķauditoriju orientēties.

Jā, bet toreiz nebija tādu datu, kas iegūti, pamatojoties uz cilvēku rīcību internetā, toreiz vēl nenotika datu vākšana milzīgos apjomos. Mēs praktiski visu informāciju par to, ko darām internetā, nododam kādai trešajai personai, un tā ir problēma. Patlaban problēma ir arī tā, ka sabiedrība – un es te nerunāju tikai par Latviju, bet par sabiedrību globālā mērogā – saskata tikai datu vākšanas un izmantošanas aishērga pašu virsotni un apzinās tikai mazu daļu no visa procesa, kas patiesībā notiek. Sabiedrība – un atkal es nerunāju tikai par Latviju, bet par globālo sabiedrību – tikai pamazām apjauš, kāda milzīga vara ir tām organizācijām, kuru rīcībā ir dati, kas apkopoti, izmantoti cilvēku rīcību internetā, un kā šī vara jau ie-

tekmē cilvēku rīcību. Ja ir runa par precīzu un pakalpojumu pārdošanas piedāvājumiem, tas ir viens aspekts, bet, ja individuāli ieliek kādā kategorijā, kam nepiešķirt kaut kādus labumus vai liegt pieeju kaut kam tikai tāpēc, ka indivīdam ir, teiksim, noteikti politiskie uzskati, tad tas jau ir cits aspekts.

Te ir vēl viens būtisks faktors – mēs jau tagad esam ceļā uz jauna tipa internetu. Patlaban internets ir veidots tā, ka ir serveri, ir ierīces, teiksim, datori, un kādam kaut kur dati glabājas. Taču tiek strādāts pie tehnoloģijām, lai radītu decentralizētas vietas un tādu vidi, kas ļautu cilvēkam pilnībā kontrolēt savus datus internetā, respektīvi, kontrolēt to, lai dati par indivīda uzvedību internetā nenonāktu pie kādas trešās personas, bet tas ir nākotnes jautājums.

Parasts interneta lietotājs izlasīs jūsu teikto un varbūt sāks uztraukties, domājot, ko tagad darīt? Apdomāt katru savu soli internetā?
Es cilvēkiem ieteiktu vienārti apzināties to, ka viss, ko viņi dara virtūālajā vide – gan

izmantojot datoru, gan lietojot viedtālruni –, astāj pēdas. Lietot internetu vajadzētu ar apziņu, ka viss, kas internetā darīts, tiek fiksēts, apkopots un var tikt izmantots ļoti dažādiem mērķiem. Katram internetā lietotājam jāapzinās, ka ir spēcīga, ļoti plaša industrija, kas strādā tieši datu apkopošanas un analizēšanas jomā, un ka šo datu apkopošanas rezultātus var tikt vērsti uz to, lai ietekmētu cilvēka izvēli. Protams, mēs informācijas laikmeta ietekmi neizjūtam ikdienā tā, kā izjūtam, piemēram, maksājamo nodokļu līkmes, bet ikvienam jāapzinās, kādā laimētā mēs dzīvojam, un, patik vai ne, bet šis ir informācijas laikmets.

Jūs raksturojāt informācijas laikmeta radīto risku, taču šis laikmets paver arī daudzās iespējas.

Protams! Teiksim, ja runājam par uzņēmējdarbību un par valsts ekonomiku kopumā, informācijas laikmets vairs nav nozīmes tam, cik liels ir uzņēmums, bet gan tam, cik ātri tas reaģē uz situāciju, arī uz situācijas pārmaiņām. Tehnoloģiju attīstības ātrums

ir tāds, ka tas, kas vēl vakars šķita neiespējams, gluži vai zinātniskā fantastika, šodien jau ir ikdiena, bet rīt – vēsture. Ļoti daudzas mājasimniecības ierīces, kā arī automašīnas jau tiek aprīkotas ar tādām tehnoloģiskajiem risinājumiem, kas saistīti virtūālajā realitātē. Gaidāms, ka nākamās paaudzes automašīnas būs aprīkotas ar internetu un katra automašīna būs savā veidā informācijas punkts. Te atkal rodas juridisks jautājums, vai auto ražotājs piedāvā vien automašīnu vai arī sniedz IT pakalpojumus.

Zūd dažādu nozaru robežas un veidojas nozaru simbioze?

Noteikti. Piemēram, arī farmācijā un veselības aprūpē patlaban redzamas ļoti būtiskas moderno tehnoloģiju radītās pārmaiņas, ierastos medikamentus jau sāk aizstāt nanotehnoloģijas, bet pārmaiņas notiek ne tikai šajā jomā, arī daudzās citās jomās.

Izglītības sistēma tiek līdzī pārmaiņām?

Jauno tehnoloģiju sasāiste ar izglītības sistēmu varētu būt Latvijas panākumu atslēga. Zinu, ka Baltijas valstīs ir skolas, kas jau aprīkotas ar 3D tehnoloģijām, bet ar šīm tehnoloģijām jāprot strādāt. Uzņēmumam, kas piedāvā 3D tehnoloģijas, ir iecere izveidot platformu, ar kuras palīdzību visu triju Baltijas valsts skolas varētu sadarboties un veidot sadarbību ar nozari. Tā kā tehnoloģiju attīstība notiek ļoti strauji, nozares pārstāvjiem jāstrādā kopā ar izglītības sistēmas pārstāvjiem, lai nenokavētu visu, ko var nokavēt.

Jāņem arī vērā, ka modernās tehnoloģijas maina darba tirgu. Piemēram, pasaulē jau ir izveidota platforma,

kurā tiek piedāvāti dažādi īstermiņa intelektuālie darbi, teiksim, tulkojumu veikšana. Cilvēks no rīta, izmantojot internetu, ietūkojas šajā platformā un veic konkrētu darbu, kas tur pieejams. Turklāt ir arī izveidota pārdomāta norēķinu sistēma tam, kā cilvēkam par paveikto darbu saņemtu samaksu. Šajā platformā iesaistījušies daudzi zinātnieki, tas ir nopietns projekts, turklāt šajā platformā iesaistīto cilvēku ideja ir radikāli reformēt darba tirgu uzdevu, līdzīgi kā *Uber* mainīja izpratni par pasažieru pārvadājumiem saistībā ar vieglajiem transporta līdzekļiem.

Reformēt darba tirgu, akcentējot to, ka galvenais ir

darba rezultāts, nevis atrašanās konkrētā birojā?

Jā, jo modernās tehnoloģijas ļauj strādāt attālināti, ne tikai no citas pilsētas Latvijā, bet arī no citas valsts, no cita kontinenta. Turklāt modernās tehnoloģijas maina ļoti daudz profesiju raksturu. Man ir seši bērni, un, raugoties uz to, ko viņi šodien mācās, kādas zināšanas un prasmes apgūst, man jādomā par to, ka daļa no tām profesijām, kas eksistē šodien, vairs vispār nepastāvēs tad, kad mani bērni būs vecāki par 20 gadiem, un viņiem būs svarīga vieta darba tirgū.

Juristu profesija gan droši vien būs arī pēc 10, 20 un 50 gadiem?

Būs, bet ievērojami transformētā veidolā. Arī juristiem jau tagad nepieciešams apgūt modernās tehnoloģijas. Turklāt izpratne par modernajām tehnoloģijām juristiem nākotnē būs nepieciešama aizvien vairāk, lai vispār orientētos daudzās jaunās jomās, kurās arī var rasties tādi strīdi, kuru risināšanai nepieciešama juristu palīdzība.

Jāteic, pārmaiņas saistītas ar to, ka zūd piesaiste konkrētai ģeogrāfiskajai teritorijai, konkrēta reģiona tiesību sistēmai un tās tradīcijām, kā arī ar to, ka aizvien ciešāk savienojas dažādas biznesa nozares. Piemēram, startuotisko autobusu reisu kompānija, kas savos autobosus nodrošina internetu, visticamāk, nav informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēja, un, domājams, ka autobusu kompānija arī nav jāuztver kā informācijas sabiedrības pakalpojumu sniedzēja, bet es gribu uzsvērt, ka izpratne par daudzām uzņēmējdarbības jomām un to juridisko regulējumu jau mainās un vēl mainīsies.

Internets un kopumā modernās tehnoloģijas maina izpratni par autortiesībām, par intelektuālo īpašumu?

Jā, atcerēsmeies, savulaik bija diskusijas par to, vai datorprogramma jāuztver kā autortiesību subjekts. Tika arī radīts īpašs regulējums datubāzēm. Patentu regulējumu un medicīnas jomā tiek risinātas diskusijas par to, vai esošais patentu regulējums veicina inovācijas un izaugsmi. Esošais regulējums tika radīts, lai zāļu ražotāji varētu atpelnīt milzīgos finanšu ieguldījumus. Savukārt šodien, kad saplūst bioloģija, biotehnoloģija, ķīmija un medicīna, rodas jautājums, varbūt nepieciešams jauns regulējums? Šķaidrs, ka tiesiskajam

regulējumam jābūt tādām, lai, no vienas puses, netraucētu inovācijām un attīstībai, no otras puses, nodrošinātu tiesisko aizsardzību ražotājiem.

Jūsprāt, sociālie tīkli būtu vai nebūtu jāpadara juridiski atbildīgāki par to saturu, kas tiek publicēts ar to palīdzību?

Domāju, ka vajadzētu būt tā, ka sociālie tīkli ir atbildīgi par tajos lasāmo un redzamo saturu tā iemesla dēļ, ka liela daļa sabiedrības sociālos tīklus uzskata par medijiem, un ir ne mazums cilvēku, kas visu to informāciju, ko pamana, piemēram, *Facebook.com*, uzskata par ziņām.

Respektīvi, uzskata par ticamu, precīzu informāciju?

Jā, tieši tā, tas ir fenomens, ar ko jārekinās. Manuprāt, Eiropā ir tiesas spriedums, kas paredz, ka vienam plaši zināmajam redakcionālā atbildības par saturu.

Jāteic, ka par sociālo tīklu ietekmi uz sabiedrību patlaban runā vairākas tiesību nozares, to vīdī ne tikai nozare, kas saistīta ar intelektuālo īpašumu, bet arī nozare, kas saistīta ar darba tiesībām. Ir bijušas tiesas prāvas par to, cik liela mērā darba devējs drīkst kontrolēt un uzraudzēt savu darbinieku aktivitātes sociālajos tīklos. Ārēms bijis gadījums, ka uzņēmums atlaide darbinieku, kurš bija noklikšķinājis *like*, t. i., «patīk», bijušā darbinieka ierakstam, kur bija pausts negatīvs viedoklis par minēto uzņēmumu. Tiesa atzina, ka atlaidešana par to, ka uzklīkšķināts «patīk» negatīvam ierakstam par uzņēmumu, nav pamatota.

Patlaban daudz uzņēmumus ir nodalās, kuras seko līdzī informācijai, kas par tām parādās ne tikai medijos, bet arī sociālajos tīklos, un reaģē uz šo informāciju. Protams, vienmēr jāvērtē – vai tas ir viedoklis, vai fakti. Viedoklis var būt kritisks, var būt negatīvs, savukārt nepatīk fakti jau ir tie, kas būtu jāatsauc. Ir plaša judikatūra saistībā ar to, ka viedoklis ir fakts vērtē pēc atšķirīgiem kritērijiem. Ja ir runa par informāciju sociālajos tīklos, tad jādiskutē par to, vai sociālajiem tīkliem ir tāds pats pienākums atsaukt informāciju kā medijiem. Aktuāla ir diskusija saistībā ar to, ka sociālie tīkli paši tomēr nenodarbojas ar žurnālistiska satura gatavošanu. Taču jāņem vērā, ka milzīgie uzņēmumi, kam ir liela ietekme, jābūt sociāli atbildīgiem. ●